Od Redakcji

W połowie grudnia 2010 r. minęło piętnaście lat od zakończenia wojny w Bośni i Hercegowinie oraz podpisania w Paryżu porozumienia z Dayton. Uznaliśmy wówczas w gronie pracowników i doktorantów Katedry Historii Europy Wschodniej Uniwersytetu Łódzkiego, że to dobra okazja i wystarczająca perspektywa czasowa dla refleksji nad różnymi aspektami konfliktu wojennego na terenie Bośni i Hercegowiny z lat 90. minionego stulecia, który był nie tylko symbolem dezintegracji Jugosławii, ale również dowodem swoistej bezradności społeczności międzynarodowej wobec rozgrywającego się na oczach świata dramatu ludzkiego – najkrwawszego po II wojnie światowej konfliktu zbrojnego w Europie. Doszliśmy do przekonania, że po piętnastu latach od zakończenia tej wojny warto przyrzeć się nie tylko jej przebiegowi, ale nade wszystko przeprowadzić analizę koncepcji rozwiązania „problemu bośniackiego”, narzuconego przez głównych aktorów ówczesnej sceny politycznej – zewnętrznych i wewnętrznych. Nie mieliśmy też wątpliwości, że tak określony temat badawczy godny jest oddzielnej publikacji, tym bardziej że w polskiej literaturze poświęconej najnowszej historii Bośni i Hercegowiny nie ma zbyt wielu prac¹.

Od początku prowadzonej w Katedrze dyskusji w tej sprawie było jednak oczywiste, że jej nieliczny skład osobowy samodzielnie nie podoła zadaniu. Pojawiła się zatem konieczność zwrócenia się do innych ośrodków akademickich i zaprzyjaźnionych specjalistów (nie tylko historyków) z propozycją wzięcia udziału w projekcie. Jego zasadniczym celem była odpowiedź na pozornie proste pytanie badawcze: czy wynegocjowane w Dayton porozumienie między zwaśnionymi narodami było wystarczającym i trwałym fundamentem politycznym i prawno-ustrojowym do stworzenia ram dla pokojowej stabilizacji w Bośni i Hercegowinie we wszystkich możliwych jej aspektach?

Do udziału w projekcie zgłosiło się dwudziestu trzech autorów z czternastu ośrodków akademickich i naukowo-badawczych z całej Polski: historyków, politologów, specjalistów prawa międzynarodowego i stosunków międzynarodowych, znawców zagadnień wojskowych. Różnorodność tematyczna nadesłanych tekstów, zróżnicowanie stopnia szczegółowości podejmowanych zagadnień,

¹ Wyjątkami są np.: *Europejski protektorat? Bośnia i Hercegowina w perspektywie środkowoeuropejskiej*, red. M. Gniazdowski, Warszawa 2008; W. Stanisławski, M. Szpala, *Bośniacki chaos. Źródła kryzysu politycznego we współczesnej Bośni i Hercegowinie*, „Prace OSW” 2009, nr 31.

a nawet różna objętość i forma prac – wszystko to nie ułatwiało zadania zespołowi redakcyjnemu prezentowanego tomu. Z tego m.in. powodu przyjęto stosunkowo szeroką formułę tytułu całej publikacji, jak również w znacznym stopniu umowny, ale dość logiczny układ chronologiczno-przedmiotowy poszczególnych tekstów, z podziałem na trzy odrębne części.

W pierwszej części, opatrzonej tytułem *Wojna i dyplomacja*, umieszczono dziesięć opracowań, które chronologicznie obejmują 1 połowę lat 90. XX w. i poświęcone są wybranym problemom militarnym toczącego się wówczas konfliktu zbrojnego, początkowo między republikami rozpadającej się federacji jugosłowiańskiej, a wkrótce już między państwami suwerennymi. Zagrożający pokojowi w regionie i bezpieczeństwu międzynarodowemu konflikt wywołał ożywioną reakcję głównych aktorów międzynarodowej sceny politycznej – dyplomacji wielkich mocarstw i organizacji międzynarodowych. Ocenie tej aktywności międzynarodowej poświęcone są kolejne teksty tej części prezentowanej publikacji.

Następnych siedem tekstów zgrupowano w drugiej części publikacji, której tytuł *Piętnaście lat po Dayton. W poszukiwaniu ładu i stabilizacji* nawiązuje bezpośrednio do tytułu głównego i ma wartość zasadniczą dla całości. Rozpoczyna tę część tekst przypominający ostatnią fazę konfliktu zbrojnego w Bośni i Hercegowinie, ale również atmosferę towarzyszącą negocjowaniu porozumienia w Dayton, jego treść i proponowane w nim rozwiązania oraz krytyczną ocenę ich zastosowania w rzeczywistości politycznej i społecznej współczesnej Bośni i Hercegowiny. Różnorodnym aspektem implementacji postanowień z Dayton, które miały w założeniach stanowić o konstrukcji nowego państwa, ale również decydować o ich niepowodzeniach i konsekwencjach, poświęcone są kolejne szkice i studia tej części prezentowanego zbioru.

W trzeciej części publikacji, zatytułowanej *Między przeszłością a przyszłością*, zgromadzono teksty z pozoru różnorodne, traktujące jednak o zagadnieniach, wypełniających w różnym stopniu i w różnych aspektach problematykę doświadczanej przez mieszkańców Bośni i Hercegowiny transformacji polityczno-ustrojowej i związanych z tym procesem koniecznych przemian świadomościowych. Autorzy tekstów wykazują, iż przemiany te, które decydują o przyszłości i perspektywach mieszkańców tego nowego państwa, nie mają szans realizacji bez uwzględnienia przeszłości narodów zamieszkujących kraj, bez sprawiedliwej oceny niedawnych tragicznych konfliktów, bez wzajemnych ustępstw, tolerancji i poszanowania praw człowieka. Narody zamieszkujące nie tylko Bośnię i Hercegowinę, ale również inne państwa regionu Bałkanów Zachodnich muszą pokonać trudną drogę, której początek dały ustalenia z Dayton, wytyczające perspektywę adaptacji rozwiązań europejskich.

Prezentowany Czytelnikom zbiór dwudziestu trzech opracowań, studiów i szkiców nie pretenduje do całościowego, wszechstronnego opisu problemów i zjawisk prowadzących do wybuchu konfliktu zbrojnego w Bośni i Hercegowinie,

jego przebiegu i sposobów zakończenia, oceny koncepcji budowania pokoju i stabilizacyjnych perspektyw nowego państwa. Jest natomiast dowodem dużego zainteresowania polskich specjalistów regionem Bałkanów Zachodnich i państw powstałych na obszarze byłej Jugosławii, w tym konkretnym przypadku – sytuacją i problemami państwa wielonarodowego, jakim jest Bośnia i Hercegowina. Różnorodność podjętych przez Autorów problemów pokazuje dobitnie, z jak skomplikowaną materią badawczą mamy do czynienia i przekonuje, że jedynie badania interdyscyplinarne mogą przynieść pożądane efekty i prowadzić do zadowalających ustaleń.

Kierując się tym spostrzeżeniem, pracownicy Katedry Historii Europy Wschodniej Uniwersytetu Łódzkiego, po uprzednich konsultacjach z Kolegami z innych Katedr Wydziałów: Filozoficzno-Historycznego, Studiów Międzynarodowych i Politologicznych, Prawa i Administracji i Ekonomiczno-Socjologicznego, wystąpili do władz Uczelni z inicjatywą powołania międzywydziałowego zespołu naukowego o zasięgu ogólnopolskim i właśnie interdyscyplinarnym, który podjąłby się zadań koordynacji i organizacji badań nad problematyką byłej Jugosławii, jej rozpadu i funkcjonowania nowych państw, utworzonych na obszarze tzw. Bałkanów Zachodnich. Decydującym argumentem, przemawiającym za podjęciem takiej inicjatywy, jest potrzeba podjęcia badań szczegółowych nad różnymi aspektami toczących się niemal na naszych oczach wydarzeń w państwach postjugosłowiańskich, ich monitorowania, ale nade wszystko dążenie do w miarę obiektywnego zdiagnozowania kształtujących się w tych krajach stosunków polityczno-gospodarczo-społecznych i określenia perspektyw ich dalszego rozwoju, zarówno wewnątrz państw regionu, jak i z otoczeniem międzynarodowym. Zważywszy, iż przynajmniej niektóre z państw regionu Bałkanów Zachodnich wkrótce zdynamizują swoje aspiracje przystąpienia do struktur europejskich, byliśmy przekonani o zasadności projektu.

Przekonania nasze podzielił wysoki Senat Uniwersytetu Łódzkiego, który na początku czerwca br. powołał do życia Centrum Naukowo-Badawcze UŁ „Bałkany na przełomie XX/XXI w.”. Jedną z ważniejszych form aktywności Centrum będzie publikowanie serii wydawniczej „Bałkany XX/XXI”, której pierwszą pozycją jest przygotowany i przekazany Szanownym Czytelnikom niniejszy zbiór studiów i szkiców.

Paweł Chmielewski
Sławomir Lucjan Szczesio

Łódź, lipiec 2011 r.